

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Snelstudie

Legitimiteit

#7

Inleiding

In een snelstudie wordt de huidige kennis over een participatie-onderwerp kort samengevat. Een snelstudie biedt daarmee de mogelijkheid voor een professional om in een korte tijd zich te verdiepen in een participatie-onderwerp. Verdere verdieping bieden de verwijzingen naar (wetenschappelijke) literatuur en andere kennisbronnen.

Legitimiteit en participatie houden nauw samen. Het manier waarop belanghebbenden bij een ingreep in de fysieke leef-omgeving, zoals het aanleggen van een snelweg, betrokken worden heeft invloed op mate waarin de participanten de ingreep als legitiem zullen beschouwen. Maar als een participatieproces in de ogen van participanten legitiem is, wordt de uitkomst van dat proces dan ook als legitiem beschouwd? Deze en andere vragen komen aan de orde in deze snelstudie.

Wat is legitimiteit?

Legitiem is iets dat men als ‘goed’ of ‘fair’ beschouwt. Dat kan een situatie of een proces zijn, of ook de uitkomst daarvan. Het gaat nadrukkelijk niet om een berustend ‘het is niet anders’ (zogenoemde de facto legitimiteit), maar om iets dat dat men weloverwogen, na een evaluatie, accepteert als ‘goed’ of ‘fair’¹.

Uiteraard kunnen verschillende betrokkenen een situatie, proces of uitkomst anders evalueren. In het spel tussen die verschillen ligt de waarde van de participatie-professional: om die verschillen begrijpelijk te maken en aan te kaarten. Deze snelstudie helpt om die rol van de participatie-professional te begrijpen en biedt voorts enkele handvatten om die rol te vervullen.

Hoe verschilt legitimiteit van rechtvaardigheid?

Rechtvaardigheid en legitimiteit zijn sterk verwante begrippen en worden ook wel eens met elkaar verward. De meest eenvoudige manier om het verschil te verhelderen is door te zeggen dat rechtvaardigheid *voorschrijft* en legitimiteit *beschrijft*.

Rechtvaardigheid gaat om beginselen, om morele principes: wat moet er gebeuren en hoe zodat rechtvaardige verhoudingen ontstaan? Het kan om een inhoudelijk criterium gaan, zoals dat iedereen recht op een fatsoenlijke huisvesting heeft. Maar het antwoord kan ook procedureel zijn: iedereen moet gehoord worden over zaken die hen aangaan.

Legitimiteit gaat om gedeelde observaties: zijn mensen binnen een groep het eens over die rechtvaardige procedures (zijn ze legitiem, met andere woorden) en wordt daar vervolgens aan voldaan, dan mag je verwachten dat ze de uitkomst accepteren (en zich daarnaar voegen). Legitimiteit is daarmee sterk verbonden met het Nederlandse begrip ‘draagvlak voor beleid’.

Dus wanneer betrokkenen zeggen ‘dit is niet rechtvaardig’, dan zeggen ze in feite ‘dit komt niet overeen met mijn principes van wat juist en eerlijk is’. Dat is een inhoudelijk gemotiveerd (voorschrijvend) oordeel. Vervolgens is de voor de hand liggende consequentie dat ze het ook niet zullen accepteren: dat het beleid of de procesaanpak niet legitiem is.

¹ Hoewel we het hier over acceptatie blijven hebben, is het met name voor participatieprofessionals belangrijk onderscheid te maken tussen “acceptatie” en “steun” – tussen een publiek dat “accepteert” en dat zijn “steun” verleent. Het risico van een focus op acceptatie is namelijk dat het burgers reduceert tot passieve actoren, die slechts één keuze hebben: ja of nee. Wanneer we in termen van “steun” denken, nodigt dat juist uit om na te denken over hoe burgers mee kunnen doen in besluitvorming en uitvoering. (Batel et al: 2013)

In de praktijk vallen rechtvaardigheids-oordelen en acceptatie echter nooit helemaal samen. Misschien worden de procedures wel als eerlijk beschouwd, maar stuit het resultaat daarvan men te veel tegen de borst (denk aan abortus bijvoorbeeld). Dan zal men blijven proberen het resultaat te veranderen. Misschien vond men de procedures die aan een besluit ten grondslag liggen belabberd en is men dus ook niet blij met het resultaat (bij de aanbesteding voor een aardgasvrije aanpak, bijvoorbeeld), maar geniet de overheid desondanks nog genoeg politieke legitimiteit dat men het besluit accepteert (zie bijvoorbeeld Gibson, 1989; Gibson et al., 2005).

Vormen van legitimiteit

We onderscheiden vier verschillende vormen van legitimiteit: *normatieve*, *procedurale*, *politieke* en *institutionele* legitimiteit.

Normatieve legitimiteit (soms *morele* legitimiteit genoemd): hier spreken we van wanneer handelingen, gedachten en consequenties, bijvoorbeeld beschreven in een beleidsvoorstel of naar aanleiding van een (nieuwe) technologie, wordt geëvalueerd. Men stelt zich dan vragen zoals: levert het iets goeds (voor mij, voor ons, voor anderen) op? Weerspiegelt dit mijn of onze waarden?

Procedurale legitimiteit: bij deze vorm gaat het over of de besluitvorming op een faire manier verloopt. Dit kun je een *formele* evaluatie noemen. Het is een cruciale vorm van legitimiteit, want als betrokkenen de besluitvormingsprocedures accepteren, vinden zij over het algemeen de uitkomst van de besluitvorming ook legitiem – zelfs wanneer men inhoudelijk van mening verschilt (Hough et al., 2010; Joss & Brownlea, 1999).

Politieke legitimiteit gaat over *autoriteit*. Wanneer is het acceptabel dat de overheid als autoriteit macht uitoefent over individuen? (Fabienne, 2017; Miller, 2003)². In een rechtsstaat als Nederland zijn juiste procedures cruciaal voor politieke legitimiteit. Het gaat hier om vragen als: wie mag de (spel)regels bepalen? Van wie worden besluiten geaccepteerd?

Institutionele legitimiteit is ook nauw verbonden met autoriteit. Als er eenmaal besluiten zijn genomen door een (hopelijk legitieme) autoriteit over een (hopelijk moreel aanvaardbaar) doel, dan worden die besluiten door *maatschappelijke instituties* uitgewerkt. Als burgers, bedrijven of organisaties vervolgens in overeenstemming met die aldus ingeburgerde besluiten handelen, dan wordt daarvan gezegd dat ze institutioneel legitiem zijn (Genus en Iskandarova, 2020; Markand et al., 2016).

² Weber ging ervan uit dat in moderne samenlevingen politieke legitimiteit met "legaliteit" samenhangt: het principe dat gezag op recht berust en het recht aan specifieke eisen (procedure) moet voldoen. Geloofd men dat de overheid meestal op basis van zult recht opereert zal men meestal wetten en besluiten accepteren en opvolgen, zelfs wanneer men het met individuele besluiten niet eens is. (Hoekema en Van Manen 1994)

Praktijkvoorbeelden van legitimiteit

Legitimiteit is een kwestie van evaluatie. Het is dus een activiteit, niet een statisch begrip. Die activiteit voldoet aan bepaalde conventies – de normen en waarden waar men beroep op doet, of de manier waarop men pijnpunten aankaart. Er zijn met andere woorden zekere *legitimatiepraktijken* te onderscheiden: op welke basis mensen evaluaties voorstellen, accepteren of betwisten. Een aantal dimensies van deze legitimatiepraktijken in de praktijk beschrijven we hier.

Normatieve en institutionele legitimiteit

Normatieve legitimiteit is veranderlijk. Zeker nu staan veel zaken ter discussie die een paar jaar geleden nog de normaalste zaak van de wereld waren. Een handig instrument om te begrijpen hoe mensen in die discussies criteria voor legitimiteit proberen op te leggen is het concept van *frame*. Frames zijn te begrijpen als ‘instructies’ voor hoe anderen een onderwerp (een technologie, plek of idee) moeten definiëren.

Het hydraulisch kraken van het gesteente waarin schaliegas vastzit kan als voorbeeld dienen. Dit zogenaamde *fracking* werd enkele decennia geleden technologisch

mogelijk en stond in Nederland aanvankelijk niet ter discussie. Wettelijk was het verkrijgen van een vergunning geen probleem en het stond bekend als een veilige techniek. Toen vanuit Boxtel een coalitie van wetenschappers, omwonenden en milieuactivisten hiertegen begonnen te protesteren deden ze dat – uiteindelijk succesvol – door de techniek te *reframen* als onveilig, slecht voor het milieu en een last voor omwonenden (Metze, 2015). De normatieve legitimiteit werd van de technologie werd dus in dit geval voor de actievoerders succesvol ter discussie gesteld.

Een andere poging om de moraliteit van olie- en gaswinning ter discussie te stellen komt uit de desinvesteringbeweging. Die beweging probeert financiële instituties te overtuigen hun geld uit de fossiele industrie terug te trekken. Blondeel (2019) bespreekt hun poging om fossiele winning als immoreel te *framen* – namelijk, als een gevaar voor de toekomst – en zo de ‘sociale vergunning om te opereren’ (de normatieve legitimiteit) in te trekken. De beweging doet dit door ‘het verhaal’ van klimaatverandering te veranderen, door de associatie met individuele verantwoordelijkheid te

doorbreken en juist de koppeling met institutionele verantwoordelijkheid te leggen; door onacceptabele vervuiling van de leefomgeving van arme gemeenschappen in het Zuiden centraal te stellen; en door de vraag te stellen hoe financiële winst door vernietiging van de planeet te rechtvaardigen is.

Blondeel merkt echter op dat, in tegenstelling tot het Nederlandse debat over fracking, deze frames van de desinvesteringbeweging relatief weinig effect sorteerden. Binnen de financiële instituties overtroeft de markt kennelijk tot dusver deze morele framing. Wat uiteindelijk wel verandering in gang zette was een ander frame: dat van de fossiele winning als financieel risico. 'Wie wil nog fossiele brandstoffen oppompen die nooit meer verbrand zullen worden?' (in de woorden van Bank of England Governor Mark Carney). Als het gaat om normatieve legitimiteit is het dus belangrijk te begrijpen welke frames en waarden voor welke *stakeholders* maatgevend zijn.

Legitimiteit kan dus veranderen in de loop van de tijd. Wat in het verleden als legitiem werd beschouwd, kan vandaag als illegitiem worden gezien. Een ander voorbeeld daarvan is biogas. Op het gebied van biogas bijvoorbeeld is in verschillende landen een uitgebreid regel-, subsidie- en ondersteuningsnetwerk opgetuigd, waar boeren, afvalverwerkers, transportbedrijven, en netwerkbeheerders

gebruik van kunnen maken: ze worden als gevolg van die nieuwe regels door de overheid beschouwd als legitieme partners, die aanspraak kunnen maken op bijvoorbeeld subsidies en aansluiting. Maar biogas is toenemend omstreden, niet alleen in Nederland. In Duitsland kreeg biogas met steeds meer kritiek te maken omdat toepassing op grotere schaal allerlei onvoorziene effecten met zich meebracht. Daardoor viel de steun weg en bleven de eerdere partners verweesd achter (Markand et al., 2016).

Van Oers en collega's (2018) laten ook de complexiteit van conflicterende principes bij normatieve legitimiteit zien. Zij kijken naar kleinschalige gemeenschappen die zich voor biologische landbouw inzetten. Die hebben met een paradoxale dynamiek te maken. Om te overleven moeten de organisaties vooral de waarden, de frames, (en belangen) van hun leden benadrukken. Deze legitimiteit onder de leden is cruciaal, want op hun inzet drijft de organisatie. Maar omdat die leden een vrij specifieke 'bubbel' vormen, komen deze organisaties er daardoor niet aan toe om ook over biologische landbouw te spreken in anderen termen, met andere woorden, met frames die andere groepen meer zullen aanspreken. Hun (noodzakelijke) legitimatiestrategie stelt hen niet in staat hun kleinschalige bubbel te ontgroeien en meer impact te hebben.

In het geval van **institutionele legitimiteit** zien we energiecoöperaties

die moeten vechten om een plekje te krijgen, ondanks het feit dat gemeenschapsenergie *normatief* gezien de wind mee heeft. De mogelijkheden om op gemeenschapsniveau zelfconsumptie te maximaliseren met behulp van opslag en onderlinge uitwisseling zijn erg beperkt. Men kan weliswaar een collectief energiemanagementsysteem hebben waarmee de energiecoöperatie probeert vraag en aanbod binnen de gemeenschap op elkaar af te stemmen, maar dan moet de corporatie ook een energieleverancier worden. Energieleveranciers zijn wettelijk verplicht bovenlokaal actief te zijn op de energiemarkt. Dat is moeilijk met activiteiten op het gemeenschapsniveau te combineren. Bovendien, hoewel men van de experimenteerregelingen in de elektriciteitswet gebruik kan maken om onderling energie uit te wisselen heeft men dan nog geen vrijstelling voor de belastingdienst. Daardoor is er eigenlijk nog steeds geen verdienmodel te maken (Breukers et al., 2018). Identificatie en het verwijderen van deze tegenstrijdigheden (zie de legitimiteitskloof, verderop beschreven) is dus van groot belang.

Het kan ook voorkomen dat de verschillende vormen van legitimiteit elkaar niet of niet meer goed overlappen, zoals recent bij aardgas in Nederland. Als gevolg van klimaatoverwegingen en aardbevingen in Groningen heeft het verstoken van aardgas in Nederland aan normatieve legitimiteit in de samenleving ingeboet. Tegelijk wordt fossiele energie

als aardgas wordt nog altijd in instellingen gesteund, zoals via – verkapte – subsidies. Het kan dus nog steeds op institutionele legitimiteit rekenen. Het tegengestelde geldt voor coöperaties in de energiewereld. Hoewel hernieuwbare energie beheerd door (burger-)energiecoöperaties een zekere normatieve legitimiteit geniet, is hun rol nog niet geïnstitutionaliseerd en lopen initiatiefnemers regelmatig tegen muren van onbegrip en onwilligheid op (Genus en Iskandarova, 2020; Breukers et al., 2018).

Dat verschil tussen legitimiteit van officiële beleidsstandpunten en legitimiteit van feitelijk beleid (dus: normatieve legitimiteit en institutionele legitimiteit) wordt de *legitimiteitskloof* genoemd. Of en hoe die kloof succesvol gedicht (of tenminste overbrugd) wordt, hangt in grote mate af van de legitimiteit van de procedures die gevolgd worden om veranderingen door te voeren. Zo vallen veel economische belangen (ook die van werknemers) samen met aardgas en daar moet ook adequaat mee omgegaan worden.

Procedurale en politieke legitimiteit

Volgens de socioloog en politiek filosoof Jürgen Habermas moet politieke besluitvorming aandacht blijven hebben voor de ‘publieke sfeer’ indien ze legitiem wil blijven. In de publieke sfeer komen mensen samen om op basis van argumenten te reflecteren op wat goed of nuttig of noodzakelijk is (Eckersley,

2004). Besluiten kunnen niet dus alleen op basis van lobbyisme, economische gronden of technocratische rationaliteit tot stand komen. Dit inzicht van Habermas valt ook in rechtvaardigheidstermen te herformuleren: het is belangrijk dat mensen erkend worden en dat recht wordt gedaan aan hun beleving.

In gepolariseerde contexten is dat een moeilijke opdracht, omdat de ogenschijnlijke bezwaren bij nieuwe technologie of beleid ontward moeten worden van de beleving van eerder onrecht, terwijl de autoriteit van de mensen die het gesprek moeten organiseren wellicht niet meer geaccepteerd wordt. Erkenning als procedureel principe kan in zo een geval een manier zijn om 'het midden te houden' (en de aantrekkingskracht van de 'polen' te verzwakken). Ook methoden van deliberatieve democratie, zoals het burgerberaad, kunnen het houden van dat midden bevorderen. Juiste procedures zijn daarom van instrumenteel belang voor de politieke legitimiteit van gemeente, waterschap of de netwerkbeheerder. (Het kennisknooppunt Participatie heeft ook *snelstudies* over Polarisatie en Deliberatieve Democratie gepubliceerd, die hier dieper op in gaan.)

Het is echter wel belangrijk om een onderscheid te maken tussen goede procedures en goede uitvoering van die procedures. Want, volgens filosoof Philip Pettit, ook als een overheid rechtvaardige beginselen niet adequaat toepast, dan zal die overheid legitimiteit verliezen

(Fabienne, 2017). Zo heeft Denemarken, op zich terechte, regels voor het 'compenseren' van omwonenden van grote hernieuwbare energieprojecten zoals windparken. Compensaties kunnen bestaan uit uitkeringen voor de verloren waarde van het huis of mede-eigenaarschap van het park. Echter, de onderhandelingen over deze compensaties gingen soms mis, omdat die niet als eerlijk werden gezien door omwonenden. De waarde die bewoners hechtten aan hun omgeving werden in die gevallen niet voldoende erkend, of de compensaties kwamen meer toe aan de één dan aan de ander, of bewoners vonden dat ze niet voldoende toegang hadden tot de besluitvorming. Voor sommigen voelden de compensaties daarmee aan als een belediging, als een afkooksom, in plaats van erkenning van wat er voor hen op het spel stond (Leer Jorgensen et al., 2020).

Er zijn twee redenen dat goede procedures soms slecht worden uitgevoerd. Eén heeft met planning van (grote) projecten te maken. Meestal worden die door partijen buiten de lokaliteit geïnitieerd en de logica van vergunningverlening en de druk om rendement op investeringen te behalen betekent dat communicatie met omwonenden er vaak bij inschiet. Dat is met name voor erkenning problematisch, omdat dat een flinke (tijds)investering in het begin van het project vraagt.

Ook blijven bestaande machtsverhoudingen ook in 'rechtvaardige'

procedures makkelijk doorwerken (Flyvbjerg, 1991). In een studie over onder andere de aanleg van een nieuw busstation in een middelgrote stad in Denemarken laat hij zien dat de regels die de besluitvorming eerlijk moeten laten verlopen eigenlijk in een vroeg stadium bepaald werden door de actoren met de meeste invloed, met name het gemeentelijk vervoersbedrijf. Formeel klopte alles, de mogelijkheid tot inzage, de criteria die aan de aanbesteding worden gesteld, hoe die werden toegepast, maar deze 'rationele' (rechtvaardige) planningsinstrumenten van de gemeente waren eigenlijk slechts '*rationalisering*' van bestaande machtsverhoudingen.

In de context van systeemtransities kan dit dienen als een waarschuwing. Het is namelijk 'makkelijk' om formeel participatie te organiseren, zoals het in de regels is vastgelegd, maar het is goed mogelijk dat de gewoonlijke regels (procedurele legitimiteit) niet afdoende zullen zijn om normatieve of politieke legitimiteit te waarborgen. Participatieprofessionals hebben daarom de taak om ervoor te waken dat rechtvaardige procedures het doel om bestaande machtsverhoudingen gelijkjer te trekken niet veronachtzamen.

Hoe omgaan met legitimiteit als participatie-professional?

Wat betekent het om de integriteit van de participatieprocedures te bewaken? Wie mag of kan de voorwaarden voor legitimiteit bepalen? Wiens 'frame' klinkt het luidst? Rechtaardigheidsprincipes bieden een raamwerk dat geïnteresseerde partijen kan dwingen om zulke macht (tijdelijk) evenrediger te verdelen.

Alhoewel de praktijk altijd weerbarstig is (Simcock, 2016), zijn er veel bewijzen dat dit grotere legitimiteit oplevert (zie bijv. Hough et al., 2010; Goedkoop & Devine-Wright, 2016; Rasch & Köhne, 2017). Zie hiervoor ook de snelstudie van het kennisknooppunt Participatie over rechtvaardigheid.

Daarnaast kan het nuttig zijn om als participatieprofessional de verschillende frames helpen in kaart te brengen en zo voor stakeholders begrijpelijk te maken hoe zij zich tot elkaar verhouden. Het plaatst de directe concurrentie op de achtergrond en plaatst de normen en waarden – los van de directe relaties en belangen – op de voorgrond. Participatieprofessionals kunnen ook een bemiddelende rol op zich nemen. Als mensen die dicht bij innovatieprocessen staan, kunnen zij signaleren wanneer er een kloof is ontstaan tussen normatieve en institutionele legitimiteit en die aankaarten bij de juiste instanties.

Waarom is legitimiteit van belang bij transities?

Het is niet vanzelfsprekend dat, wanneer rechtvaardige principes worden toegepast, de uitkomsten ook legitiem zullen zijn. Transities zijn in hun aard *systemische* veranderingen, waar veel aspecten van het (samen)leven bij betrokken zijn. Dat levert grote complexiteit op. Daarom is het mogelijk dat dat er in de praktijk onenigheid blijft bij betrokkenen over het meest zwaarwegende inhoudelijke criterium voor verandering, ook al zijn de procedures correct toegepast. Verschillende vormen van legitimiteit kunnen met elkaar botsen.

Systemische veranderingen zijn ook ingrijpende veranderingen. Ook dat maakt het bereiken van legitimiteit soms moeilijk, er kan feitelijk en voor het gevoel van mensen veel op het spel staan voor hun dagelijkse leven. Dat zet druk op de participatieprocessen. Ook als lokale verhoudingen al langer onder spanning staan (en politieke legitimiteit wellicht deuken heeft moeten incasseren), kunnen de emoties hoog oplopen en is er weinig speelruimte voor een rechtvaardig participatieproces.

Om diezelfde redenen is legitimiteit echter ook één van de grote vraagstukken van deze tijd. Het moet in het centrum van de aandacht staan van diegenen die participatieprocessen begeleiden. Niet omdat legitimiteit zelf altijd ter discussie staat, maar omdat het gebrek eraan verstrekkende gevolgen kan hebben voor de achterliggende transitie. Zonder legitimiteit zal veel weerstand ontstaan en gebrek aan legitimiteit is pijnlijk voor alle betrokken partijen. Gebrek aan legitimiteit (en de weerstand die er mee gepaard gaat) is tegelijk ook een belangrijke les: er wordt door de sturende partijen voor verandering kennelijk iets cruciaals over het hoofd gezien. Herbezinning, al dan niet onder begeleiding van participatieprofessionals, is dan noodzakelijk.

Voor participatieprofessionals betekent dit met name dat zij de integriteit van de participatieprocedures moeten bewaken. De speelruimte en de invloed van participatieprofessionals is over het algemeen beperkt: ze kunnen ongelijkheden in een buurt niet oplossen;

ze hebben niets te zeggen over hoeveel geld er voor een project beschikbaar wordt gemaakt. Waar ze wel invloed over uit kunnen oefenen is of mensen voldoende en gepaste ruimte krijgen om aan besluitvorming mee te doen. Soms moet die ruimte bevochten worden op een te nauwe insteek van beleidsmakers of projectmanagers. Vaak is het zaak te zorgen dat groepen betrokkenen de grens van hun ruimte niet oprekken. Slaagt de professional hier echter in, dan wordt in ieder geval al één bron van legitimiteit aangeboord: procedurele legitimiteit. Met eerlijk bevonden procedures wordt echter óók erkenning mogelijk. Daardoor kunnen de bronnen van normatieve legitimiteit ook zichtbaar worden en – hopelijk – beter recht gedaan worden.

Samenvattend

De expertise van participatieprofessionals is een belangrijke sleutel voor het bereiken van legitimiteit met name door het waarborgen van procedurele legitimiteit. Legitieme uitkomsten van zulke processen betekenen niet dat iedereen het er mee eens is. Wel zijn ze legitiem als iedereen het gevoel heeft dat suggesties en bezwaren gehoord zijn en daar adequaat mee is omgegaan.

Dat betekent niet dat normatieve legitimiteit irrelevant is voor het werkveld van de participatieprofessional. Als deel van het proces kan het waardevol zijn om verheldering te bieden over wat eigenlijk de normen en waarden, de idealen en dromen zijn die voor verschillende betrokken partijen de basis voor normatieve legitimiteit zijn. Dat kan bijdragen aan een constructieve samenwerking tussen de verschillende betrokken partijen en uiteindelijk aan legitieme uitkomsten van het proces.

Bronvermelding

- Batel, Susana, Patrick Devine-Wright, and Torvald Tangeland. 2013. 'Social acceptance of low carbon energy and associated infrastructures: A critical discussion'. *Energy Policy*. 58: 1-5.
- Blondeel, Mathieu. 2019. 'Taking away a 'social licence': Neo-Gramscian perspectives on an international fossil fuel divestment norm'. *Global Transitions*. 1: 200-209.
- Douglas, Karen M., Robbie M. Sutton, and Aleksandra Cichocka. 2010. 'The Psychology of Conspiracy Theories'. *Current Directions in Psychological Science*. 26 (6): 538-542.
- Eckersley, Robyn. 2004. *The green state: rethinking democracy and sovereignty*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Fabienne, Peter. 2017. 'Political Legitimacy'. In: Zalta, Edward N. (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Website. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/legitimacy> (geraadpleegd op 11 januari 2021)
- Flyvbjerg, Bent. 2003. *Rationality and power: democracy in practice*. Chicago, Ill: Univ. of Chicago Press.
- Genus, A., and M. Iskandarova. 2020. 'Transforming the energy system? Technology and organisational legitimacy and the institutionalisation of community renewable energy'. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 125: 109795.
- Gibson, James L. 1989. 'Understandings of Justice: Institutional Legitimacy, Procedural Justice, and Political Tolerance'. *Law & Society Review*. 23 (3): 469.
- Gibson, James L. , Gregory A. Caldeira, and Lester Kenyatta Spence. 2005. 'Why Do People Accept Public Policies They Oppose? Testing Legitimacy Theory with a Survey-Based Experiment'. *Political Research Quarterly*, 58 (2): 187-201.
- Goedkoop, Fleur, and Patrick Devine-Wright. 2016. 'Partnership or placation? The role of trust and justice in the shared ownership of renewable energy projects'. *Energy Research & Social Science*. 17: 135-146.
- Hough, Mike, Jonathan Jackson, Ben Bradford, Andy Myhill, and Paul Quinton. 2010. 'Procedural Justice, Trust, and Institutional Legitimacy'. *Policing*. 4 (3): 203-210.
- Joss, Simon, and Arthur Brownlea. 1999. 'Considering the concept of procedural justice for public policy- and decision-making in science and technology'. *Science and Public Policy*. 26 (5): 321-330.
- Leer Jørgensen, Marie, Helle Tegner Anker, and Jesper Lassen. 2020. 'Distributive fairness and local acceptance of wind turbines: The role of compensation schemes'. *Energy Policy*. 138.

- Markard, Jochen, Steffen Wirth, and Bernhard Truffer. 2016. 'Institutional dynamics and technology legitimacy - A framework and a case study on biogas technology'. *Research Policy*. 45 (1): 330-344.
- Metze, Tamara. 2014. 'Fracking the Debate: Frame Shifts and Boundary Work in Dutch Decision Making on Shale Gas'. *Journal of Environmental Policy and Planning*. 19 (1): 35-52.
- Oers, Laura M. Van, W.P.C. Boon, and Ellen H.M. Moors. 2018. 'The creation of legitimacy in grassroots organisations: A study of Dutch community-supported agriculture'. *Environmental Innovation and Societal Transitions*. 29: 55-67.
- Rasch, Elisabet Dueholm, and Michiel Köhne. 2017. 'Practices and imaginations of energy justice in transition. A case study of the Noordoostpolder, the Netherlands'. *Energy Policy*. 107: 607-614.
- Simcock, Neil. 2016. 'Procedural justice and the implementation of community wind energy projects: A case study from South Yorkshire, UK'. *Land Use Policy*. 59: 467-477.

Over deze snelstudie

Deze snelstudie is in opdracht van het kennisknooppunt Participatie geschreven door onderzoeks- en adviesbureau Duneworks (www.duneworks.nl).

De oorspronkelijke tekst van Duneworks is op enkele punten aangescherpt in nauw overleg met medewerkers binnen de directie Participatie.

Indien je suggesties voor aanscherping of verbetering hebt horen wij dat graag via het contactformulier op:

www.kennisknooppuntparticipatie.nl

Dit is een publicatie van het kennisknooppunt Participatie,
onderdeel van de directie Participatie.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Rijnstraat 8 | 2515 XP | Den Haag
Postbus 20901 | 2500 EX | Den Haag
T 070 456 8999

kennisknooppuntparticipatie@minienw.nl
www.kennisknooppuntparticipatie.nl

Juni 2021

Deze snelstudie is geschreven door dr. Marten Boekelo – Duneworks
in opdracht van het kennisknooppunt Participatie.

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.
Auteursrecht is van toepassing op dit document. Citeren uit
dit document is alleen toegestaan indien voorzien van een
bronvermelding. Hergebruik en verspreiding van documenten
in originele vorm is toegestaan.